

IŠVESTINIO AKCININKŲ IEŠKINIO INSTITUTAS LIETUVOS TEISĖS SISTEMOJE

Egidijus Krivka

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 93
Elektroninis paštas ekrivka@mruni.lt*

Pateikta 2006 m. sausio 12 d., parengta spausdinti 2006 m. kovo 16 d.

Santrauka. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme nuo 2004 m. sausio 1 d. įtvirtinta akcininkų teisė kreiptis į teismą su ieškiniu ir prašyti atlyginti bendrovei padarytą žalą, susidariusią dėl bendrovės vadovo arba valdybos narių pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo, o tai reiškia, kad yra įteisintas visiškai naujas Lietuvos teisės sistemoje išvestinio akcininkų ieškinio institutas.

Išvestiniu ieškiniu vienas arba keli akcininkai, gindami bendrovės teises ir teisėtus interesus, kartu gina ir bendrovės akcininkų visumos – grupės – teises ir teisėtus interesus, todėl išvestinis ieškinytis priskiriamas prie grupės ieškinių.

Išvestinio ieškinio instituto teisės normos galėtų būti taikomos ne tik akcininkų ieškiniams dėl žalos atlyginimo akcinei bendrovei, bet ir asociacijų, ūkinių bendrijų, kooperatinių bendrovių, žemės ūkio bendrovių narių, pajininkų, dalyvių ieškiniams dėl žalos atlyginimo tokiems dalyvavimu, įnašais arba pajais pagrįstiems juridiniams asmenims.

Autorius mano, kad išvestinio ieškinio problemos galėtų būti tinkamai išspręstos ir galima būtų gauti tikslius atsakymus į daugumą probleminių klausimų, jeigu Lietuvos Respublikos procesiniuose įstatymuose būtų įteisintos grupės ieškinių procesą reglamentuojančios taisyklės.

Pagrindinės sąvokos: išvestinis ieškinytis, akcininko ieškinytis, grupės ieškinytis, korporacinis ieškinytis, netiesioginis ieškinytis, viešasis interesas.

IVADAS

Besivystantys visuomeniniai ekonominiai santykiai verčia ieškoti naujų, veiksmingesnių akcinių bendrovių ir akcininkų teisių ir teisėtų interesų procesinių gynbos priemonių. Nujos redakcijos Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo, įsigaliojusio nuo 2004 m. sausio 1 d., 16 straipsnio 1 dalies 4 punktą numato vieno arba kelių **akcininkų turtinį ieškinį** dėl žalos atlyginimo bendrovei, kuri atsirado dėl bendrovės vadovo arba valdybos narių pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo. Šis akcininkų turtinis (išvestinis) ieškinytis yra ypatingas ir jo negalima priskirti prie civilinio proceso teisės teorijoje žinomų tradicinių ieškinių.

Išvestinio akcininkų ieškinio institutas yra naujas teisės institutas Lietuvos teisės sistemoje, todėl jo moksliniai ir teisiniai tyrinėjimai aktualūs ir turi didelę teorinę ir praktinę reikšmę.

Šio straipsnio **tyrimo objektas** – išvestinio akcininkų ieškinio institutas. Lietuvoje šis institutas civilinio proceso teisės teorijoje dar nenagrinėtas. Šiame straips-

nyje atliktų mokslinių **tyrimų tikslas** – išnagrinėti teorines ir praktines teisės problemas, susijusias su akcininkų turtiniu ieškiniu dėl žalos, kuri susidarė dėl bendrovės valdymo organų arba jos narių pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo bei kitais įstatymuose numatytais atvejais, atlyginimo bendrovei. Mokslinio tyrimo tikslui pasiekti taikyti loginis, semantinės analizės, istorinis, lyginamasis, sisteminis metodai.

1. IŠVESTINIO IEŠKINIO SAMPRATA

Akcinių turtinio ieškinio institutas susiformavo ir išsivystė Jungtinėse Amerikos Valstijose ir čia ėmė plėstis. Akcininkų turtinis ieškinytis Jungtinių Amerikos Valstijų, Jungtinės Karalystės ir kitų valstybių dabartinėje teisėje anglų kalba vadinamas „*derivative action*“. „*Derivative action*“ – tai ieškinytis, kurį pareiškia akcininkas arba akcininkų grupė. Jis kildinamas iš bendrovės teisių, kai pati bendrovė neketina jų įgyvendinti [1, p. 72]. Angliška teisės sąvoka „*derivative*“ lietuvių kalboje reiškia „*išvestinis*“. Būdvardis „*išvestinis*“ reiškia

išvestas iš ko nors. Tai rodo, kad akcininkų turtinį ieškinį apibūdinantis angliškas teisės terminas „*derivative action*“ į lietuvių kalbą turėtų būti verčiamas kaip **išvestinis ieškinys**. Užsienio teisėje ši sąvoka vartojama akcininko arba asociacijos nario ieškiniumi dėl akcinės bendrovės arba asociacijos teisių ir teisėtų interesų gynbos apibūdinti. Tokio ieškinio skiriamasis bruožas – bendrovei arba asociacijai priklausančios teisės reikalauti teisminės gynbos suteikimas ir jos akcininkui arba nariui. Akcininko arba nario teisė į tokį ieškinį yra išvestinė iš akcininko nuosavybės teisės į tos bendrovės akcijas arba iš įnašo į asociacijos įstatinį kapitalą. Anglų–lietuvių kalbų teisės žodyne, kuriame pateikiami pagrindiniai dabartinės Didžiosios Britanijos, JAV ir tarptautinės teisės terminologijos pagrindą sudarantys žodžiai ir žodžių junginiai, sąvoka „*derivative action*“ į lietuvių kalbą verčiama kaip **išvestinis civilinis ieškinys** [2, p. 129, 130].

Išvestiniu ieškiniu vienas arba keli akcininkai, gindami bendrovės teises ir teisėtus interesus, kartu gina ir bendrovės akcininkų visumos – grupės – teises ir teisėtus interesus, todėl išvestinis ieškinys priskiriamas prie grupės ieškinų. **Grupės ieškinys** – tai materialus teisinis reikalavimas, kurį teisme pareiškia grupei atstovaujantis asmuo (ieškovas), gindamas teises ir interesus, kurie priklauso asmenų grupei, kai teismo sprendimas turės teisinę galią grupei kaip nedalomai visumai [3, p. 151]. Akcininkas arba narys su išvestiniu ieškiniu gindamas bendrovės arba asociacijos teises ir teisėtus interesus netiesiogiai gina ne tik savo asmeninius, bet ir visų akcininkų arba narių, kaip asmenų grupės, teises ir interesus. Akcininkui arba nariui įstatymas suteikia teisę pareikšti tokį ieškinį, kai bendrovė dėl įvairių priežasčių negali savarankiškai apginti savo teisių ir interesų. Tokiomis priežastimis gali būti neteisėta, nesąžininga, nekompetentinga arba savanaudiška bendrovės valdymo organų arba jų narių veikla, interesų konfliktai, kova dėl valdžios arba įtakos bendrovėje ir kitos priežastys.

Yra autorių, kurie mano, kad „*derivative action*“ yra individualus ieškinys. Jeigu „*derivative action*“ laikytume ne grupės ieškinio rūšimi, o individualiu ieškiniu dėl akcininko individualaus intereso gynimo netiesioginiu būdu, būtų neaišku, kokio savo tikslo siekia akcininkas, nes tokiu individualiu ieškiniu jis negali užtikrinti sau jokios tiesioginės naudos ir atkurti savo pažeistų teisių, išskyrus galimą gana sąlyginę dividendų ir jo turimų akcijų rinkos kainos padidėjimą dėl galimo bendrovės finansinės padėties pagerėjimo.

Jeigu išvestinį ieškinį laikytume individualiu akcininko ieškiniu ir bandytume paaiškinti, kad tokiu ieškiniu netiesiogiai ginamas akcininko asmeninis interesas, tai aptariamas ieškinys turėtų būti siejamas su asmeniniais ieškovo–akcininko interesais, jo noru gauti pajamų arba kitokios naudos išimtinai tik sau. Tokia šio ieškinio samprata kitų akcininkų ir pačios bendrovės teisių ir interesų gynybai suteiktų tik antraeilę reikšmę. Iš tikrųjų taip nėra. Akcininkas arba narys, kreipdamiesi su išvestiniu ieškiniu į teismą, pirmiausia gina bendrovės teises ir interesus, o jų asmeniniai interesai turi antraeilę reikšmę.

Su „*derivative action*“ sampratos paieška glaudžiai susijusios šios sąvokos vertimo į vienos ar kitos valstybės teisės kalbą problemos. Ne visose valstybėse pavyko išvengti sąvokos „*derivative action*“ vertimo ir aiškinimo painiavos. Pavyzdžiui, Rusijoje „*derivative action*“ pradėtas vadinti netiesioginiu ieškiniu (rus. *косвенный иск*), o ne išvestiniu ieškiniu (rus. *производный иск*) [4; 5; 6; 7, p. 59]. Dėl tokios teisinių sąvokų painiavos pastaruoju metu daugelis rusų teisininkų literatūroje nurodo abu pavadinimus, antrąjį rašydami skliausteliuose – netiesioginis (išvestinis) ieškinys (rus. *косвенный (производный) иск*) [8, p. 25, 50, 51; 7, p. 57]. Rusijoje vartojamos netiesioginio ieškinio sąvokos (rus. *косвенный (производный) иск*) jokių būdu negalima tapatinti su Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.68 straipsnyje įtvirtintu to paties pavadinimo ieškiniu [9]. Rusijos teisėje akcininkų turtiniam ieškiniu vadinti vartojama sąvoka „*netiesioginis ieškinys*“ į lietuvių kalbą turėtų būti verčiama kaip „*išvestinis ieškinys*“.

Užsienio teisės literatūroje siūlomi ir kiti išvestinio ieškinio pavadinimai. Kai kurie Rusijos teisininkai ieškinį, kurį pateikti turi teisę korporacinių santykių subjektai (akcininkai, nariai, dalyviai), gindami savo korporacines teises ir teisėtus interesus, siūlo vadinti **korporaciniu**, o ne išvestiniu **ieškiniu**. Jie tai grindžia tuo, kad pastaroji sąvoka tiksliausiai atspindi vidinių korporacinių santykių subjektų reikalavimų teisinę esmę.

Tačiau sąvoka „*korporacinis ieškinys*“, palyginti su sąvoka „*išvestinis ieškinys*“, savo prasme yra platesnė. Dėl tos priežasties manoma, kad sąvoka „*korporacinis ieškinys*“ yra neperspektyvi ir jos vartojimas sukeltų painiavą, nes bet kuris akcinės teisės normomis grindžiamas akcininko asmeninis ieškinys dėl jo asmeninių teisių ir teisėtų interesų gynimo galėtų būti vadinamas korporaciniu ieškiniu, o sąvoką „*išvestinis ieškinys*“ ateityje galima būtų veiksmingai vartoti vadinant bet kokius ieškinius dėl juridinių asmenų teisių ir interesų gynimo, kuriuos teikia jų nariai, akcininkai, dalyviai arba steigėjai [8, p. 18, 19]. Tokiai pagrįstai nuomonei galima pritarti.

Šie svarstymai leidžia teigti, kad sąvoka „*išvestinis ieškinys*“ Lietuvos teisės sistemoje taip pat turi gerų perspektyvų. Sąvoka „*išvestinis ieškinys*“ galėtų būti vartojama ne tik akcininkų turtiniams ieškiniams vadinti, bet ir asociacijų, ūkinių bendrijų, kooperacinių bendrovių, žemės ūkio bendrovių narių, pajininkų, dalyvių ieškiniams dėl tokių dalyvavimų, įnašais arba pajais pagrįstų juridinių asmenų teisių ir teisėtų interesų gynimo apibendrintai vadinti.

2. IŠVESTINIO IEŠKINIO INSTITUTAS IR JO YPATUMAI UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISĖJE

Amerikos teisės mokslinė doktrina išvestinį akcininkų ieškinį apibrėžia kaip ieškinį, kurį teikia akcininkas dėl korporacijos teisių ir interesų gynimo, kai asmenys (dažniausiai vadovybė), turintys ginti korporacijos teises, atsisakė vykdyti šias savo pareigas. Doktrina šią grupės ieškinį rūšį priskiria prie atstovaujamojo ieškinio. Vienas iš pagrindinių JAV civilinio proceso nor-

momis nustatytų reikalavimų, keliamų tokiems ieškiniams, yra reikalavimas dėl tinkamo ieškovo arba adekvataus atstovavimo. Išvestinis akcininkų ieškinys negali būti naudojamas tiesiogiai ginti teisme akcininko arba akcininkų grupės turtinius interesus. Išvestinio akcininkų ieškinio gynybos objektas yra pačios akcinės bendrovės teisės ir interesai. Akcininkai, kreipdamiesi į teismą su išvestiniu ieškiniu, veikia juridinio asmens, kuris teismo procese yra ieškovas, vardu dėl šio juridinio asmens teisių gynimo [8, p. 47, 48].

Amerikos teisės doktrina išvestinius akcininkų ieškinius skirsto į dvi kategorijas: 1) ieškiniai, kurie paduodami, kad priverstų direktorius veikti korporacijos vardu prieš trečiąjį asmenį; 2) ieškiniai, kurie paduodami korporacijos vardu prieš direktorius, kurie nevykdo arba netinkamai vykdo savo pareigas. Dėl to išvestiniai akcininkų ieškiniai gali turėti dviejų rūšių reikalavimus: 1) reikalavimai įpareigoti korporaciją pateikti ieškinį prieš trečiąjį asmenį; 2) reikalavimai korporacijos vardu prieš direktorius.

1966 m. buvo padaryti JAV federalinių civilinio proceso taisyklių 23 taisyklės „Grupės ieškiniai“ pakeitimai, kurie atšaukė ankstesnį grupės ieškinių skirstymą į įvairias rūšis. Naujai pakeista grupės ieškinių procesą reglamentuojanti 23 taisyklė tapo bendra, universaliai ir lengvai pritaikoma bet kokios rūšies grupės ieškiniams, išvestiniams akcininkų ieškiniams. Išvestinio akcininkų ieškinio instituto teisės normos buvo sutelktos savarankiškoje 23.1 taisyklėje „Išvestiniai akcininkų ieškiniai“. Taip išvestiniai akcininkų ieškiniai, kurie iš pradžių laikyti turtinio grupės ieškinio atmaina, pirmą kartą Amerikos civilinio proceso teisėje buvo pripažinti atskira savarankiška grupės ieškinio rūšimi.

Išvestinių ieškinių pateikimo teismui procesinę tvarką reglamentuojanti JAV federalinių civilinio proceso taisyklių 23.1 taisyklė nustato, kad vienam arba daugiau akcininkų arba korporacijos narių suteikiama ne-realizuota korporacijos teisė, kuri pasireiškia kaip teisė pateikti teismui išvestinį akcininkų ieškinį. Šioje taisyklėje nurodoma, kad išvestiniame ieškinyje, kurį vienas arba daugiau akcininkų arba narių paduoda dėl korporacijos arba neinkorporuotos asociacijos teisių gynimo, turi būti nurodyta ir patvirtinta, kad:

- 1) ieškovas buvo akcininkas arba tos korporacijos narys, kai buvo atlikti veiksmai, dėl kurių reiškiamas ieškinys, arba akcininko arba korporacijos nario statusą ieškovas yra gavęs teisėtais pagrindais atlikus tuos veiksmus;
- 2) akcininko ieškinys dėl korporacijos gynimo nesusijęs su jo ketinimu nesąžiningai pasinaudoti JAV teismo jurisdikcija, kurios jis priešingu atveju neturėtų.

Be to, ieškovas turi nurodyti, kokius veiksmus atliko stengdamasis ginčą sureguliuoti taikiai. Akcininko arba nario išvestiniame ieškinyje turi būti smulkiai nurodyti veiksmai, kurių jis ėmėsi, kad įtikintų korporacijos valdymo organus, o jeigu tai buvo būtina, ir kitus akcininkus arba korporacijos narius neįgyvendintos korporacijos teisės įgyvendinimo būtinumu, taip pat nurodytos priežastys, dėl kurių nurodyti asmenys atsisakė

intis akcininko arba korporacijos nario reikalaujamų veiksmų, o tais atvejais, kai akcininkas arba narys nebandė imtis nurodytų veiksmų, kad įtikintų korporacijos valdymo organus veikti atitinkamu būdu, nurodyti priežastis, kodėl ieškovas to nedarė.

Išvestinis ieškinys negali būti nagrinėjamas teisme tuo atveju, jeigu paaiškėja, kad ieškovas nesąžiningai arba neadekvačiai atstovauja panašioje padėtyje esančių akcininkų arba korporacijos narių teises ginant korporacijos interesus.

Išvestinio ieškinio negali būti atsisakyta, byla pagal tokių ieškinių negali būti pabaigta taikos sutartimi be teismo sutikimo tokiems procesiniams veiksams. Apie ketinimą atsisakyti išvestinio ieškinio arba tokioje byloje sudaryti taikos sutartį akcininkams arba korporacijos nariams turi būti pranešama teismo nustatyta tvarka [10, p. 17].

JAV federalinių civilinio proceso taisyklių 23.2 taisyklėje „Ieškiniai, susiję su neinkorporuotomis asociacijomis“ nustatyta, kad išvestinis ieškinys, kurį pareiškė neinkorporuotos asociacijos nariai arba jis buvo pareiškėtas prieš juos kaip grupę, įvardijant konkrečius narius kaip atstovaujančiąsias šalis, gali būti teismo priimtas nagrinėti, jeigu atstovaujančiosios šalys sąžiningai ir adekvačiai gins asociacijos ir jos narių interesus. Nagrinėdamas tokių ieškinių teismas gali priimti 23 (d) taisyklėje grupės ieškiniams įtvirtintus atitinkamus procesinius įsakymus, nustatančius procesinių veiksmų planą, užtikrinančius grupės narių interesų gynybą, sąžiningą teismo procesą, galimybę pareikšti savo nuomonę dėl atstovavimo sąžiningumo ir adekvatumo, įstoti į procesą ir pateikti reikalavimus arba atsikirtimus, arba kitaip dalyvauti nagrinėjant bylą, nustatančius sąlygas atstovaujančiosioms šalims arba tretiesiems asmenims, sprendžiančius kitus panašius procesinius klausimus. Išvestinio ieškinio atsisakymo arba taikos sutarties tvirtinimo procedūra turi atitikti JAV federalinių civilinio proceso taisyklių 23 (e) taisyklę, pagal kurią grupės ieškinio neturėtų būti atsisakoma arba sudaroma taikos sutartis be teismo pritarimo, o pranešimas apie ketinimą ieškinio atsisakyti arba sudaryti taikos sutartį turi būti perduotas visiems grupės nariams teismo nustatytu būdu [10, p. 17].

Išvestinio ieškinio institutas Rusijos Federacijos teisėje grindžiamas Rusijos Federacijos civilinio kodekso 53 straipsnio 3 punktu, kuriame nustatyta, kad asmuo, kuris pagal įstatymą arba juridinio asmens steigimo dokumentus veikia juridinio asmens vardu, privalo veikti sąžiningai ir protingai atstovaujamo juridinio asmens interesais ir pagal juridinio asmens steigėjų (narių) reikalavimus, padengti juridiniam asmeniui jo padarytus nuostolius, jeigu kitaip nenumatyta įstatyme arba sutartyje [11, p. 68]; to paties Civilinio kodekso 105 straipsnio 3 punkte, kuriame teigiama, kad antrinės bendrovės nariai (akcininkai) turi teisę reikalauti, kad pagrindinė bendrovė (bendrija) atlygintų nuostolius, kurie dėl jos kaltės buvo padaryti antrinei bendrovei, jeigu kitaip nenumatyta Ūkinių bendrijų įstatyme [11, p. 137]; 1995 m. gruodžio 26 d. Rusijos Federacijos akcinių bendrovių įstatymo Nr. 208-ФЗ 6 straipsnio 3 punkto 4 dalyje, ku-

rijoje taip pat įtvirtinta antrinės bendrovės dalyvių teisė reikalauti, kad pagrindinė bendrovė (bendrija) atlygintų dėl jos kaltės antrinei bendrovei padarytus nuostolius; 1995 m. gruodžio 26 d. Rusijos Federacijos akcinių bendrovių įstatymo Nr. 208-Φ3 71 straipsnio 5 punkte, kuriame numatoma, kad bendrovė, akcininkas (akcininkai), turintis (-ys) ne mažiau kaip 1 proc. paprastųjų bendrovės akcijų, turi teisę kreiptis su ieškiniu bendrovės direktorių tarybos (stebėtojų tarybos) nariui, vienasmeniam bendrovės valdymo organui (direktoriui, generaliniam direktoriui), bendrovės kolegialaus valdymo organo (valdybos, direkcijos) nariui, taip pat valdymo organizacijai arba valdytojui dėl bendrovei padarytų nuostolių atlyginimo [12, p. 674]. Pagal 1998 m. vasario 8 d. ribotos turtinės atsakomybės bendrovių federalinio įstatymo Nr. 14-Φ3 44 straipsnio 5 dalį bendrovė arba jos dalyvis turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu dėl nuostolių, kuriuos bendrovei padarė bendrovės direktorių tarybos (stebėtojų tarybos) narys, vienasmenis bendrovės valdymo organas, bendrovės kolegialaus valdymo organo narys arba valdytojas, atlyginimo [13].

Rusijoje yra teisininkų, manančių, kad nurodytos teisės normos nesudaro išvestinio ieškinio instituto. „Tai – paprasti ieškiniai, nes žalą padaręs asmuo yra žinomas. Akcininkui nereikia įrodinėti, kad bendrovei padaryta žala. Ji akivaizdi [7, p. 58].“ Tokią nuomonę grindžiantys argumentai nepakankamai svarūs, taiklūs ir pernelyg silpni, nes ieškinio priskyrimas prie išvestinių ieškinių nėra siejamas su tokiuose argumentuose nurodytų aplinkybių buvimu ar nebuvimu. Tokie argumentai neįrodo, kad akcininkų teikiamus ieškinius būtų galima laikyti paprastais individualiais ieškiniiais.

Kitaip nei JAV, Rusijos Federacijos išvestinio akcininkų ieškinio instituto išskirtinis bruožas yra tas, kad Civilinio proceso kodekse nėra išvestinio akcininkų ieškinio proceso tvarką reglamentuojančių nuostatų.

3. IŠVESTINIO IEŠKINIO INSTITUTAS LIETUVOS TEISĖS SISTEMOJE

Lietuvos Respublikos teisės sistemoje akcininkų turtinis ieškinys pirmą kartą buvo įteisintas 2000 m. liepos 13 d. redakcijos Akcinių bendrovių įstatyme Nr. VIII-1835, kuris įsigaliojo nuo 2001 m. liepos 1 d. kartu su naujuoju Civiliniu kodeksu [14]. Iki tol galiojusiu 1990 m. rugsėjo 30 d. redakcijos Akcinių bendrovių įstatymo Nr. I-425 [15] 15 straipsnio 1 dalies 3 punkte ir 1994 m. liepos 5 d. redakcijos Akcinių bendrovių įstatymo Nr. I-528 [16] 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte buvo numatyta, kad akcininkai turi teisę teismui pateikti tik akcininkų neturtinį ieškinį – apskūsti teismui visuotinio akcininkų susirinkimo ir valdybos nutarimus.

Minėtos 2000 m. liepos 13 d. Akcinių bendrovių įstatymo redakcijos, galiojusios nuo 2001 m. liepos 1 d. iki 2004 m. sausio 1 d., 20 straipsnio 1 dalies 3 punkte buvo įtvirtinta nuostata, kad „vienas ar keli akcininkai be atskiro įgaliojimo turi teisę reikalauti akcininkams padarytos žalos atlyginimo“. Ieškinys, kuriuo įgyvendinama tokio reikalavimo teisė, **negali būti laikomas iš-**

vestiniu ieškiniu, nes reikalaujama atlyginti žalą tiesiogiai akcininkams, o ne bendrovei.

Šias ir kitas problemas bandoma spręsti naujos redakcijos 2003 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme Nr. IX–1889, įsigaliojusiam nuo 2004 m. sausio 1 d. [17]. Minėto įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatyta akcininkų teisė **kreiptis į teismą su ieškiniu ir prašyti atlyginti bendrovei padarytą žalą**, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nustatytų šiame ir kituose įstatymuose, taip pat bendrovės įstatuose, nevykdymo arba netinkamo vykdymo, taip pat kitais įstatymuose nustatytais atvejais. Ši įstatymo nuostata rodo, kad akcininkui suteikta teisė kreiptis į teismą su ieškiniu dėl žalos atlyginimo bendrovei, o ne žalos atlyginimo akcininkams, kaip tai buvo anksčiau. Toks akcininkų ieškinys jau **laikytinas išvestiniu ieškiniu**. Minėtame įstatyme taip pat numatyta, kad byloje pagal tokį akcininkų išvestinį ieškinį atsakovai gali būti tik bendrovės valdymo organai ir jų nariai, t. y. vienas arba keli akcininkai tokiaame ieškinyje gali prašyti atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl vienasmenio bendrovės valdymo organo – bendrovės vadovo ir (arba) kolegialaus bendrovės valdymo organo – bendrovės valdybos narių pareigų, numatytų įstatymuose ir bendrovės įstatuose, nevykdymo arba netinkamo vykdymo bei kitais įstatymuose numatytais atvejais. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.87 straipsnio 1–6 dalyse įtvirtintos bendros juridinio asmens valdymo organo nario pareigos veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu, būti lojaliam juridiniam asmeniui ir laikytis konfidencialumo, vengti asmeninių ir juridinio asmens interesų konflikto, nepainioti juridinio asmens turto su savo turto ir kitos pareigos, o to paties straipsnio 7 dalyje numatyta, kad juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdamas šiame straipsnyje arba steigimo dokumentuose nurodytas pareigas, privalo juridiniam asmeniui padarytą žalą atlyginti visiškai, jeigu įstatymai, steigimo dokumentai arba sutartis nenumato kitaip.

Taigi aiškiai matyti, kad dabartinėje Lietuvos Respublikos teisės sistemoje nuo 2004 m. sausio 1 d. yra įteisintas akcininkų išvestinis ieškinys, kuriuo vienas arba keli akcininkai tiesiogiai gina jau ne savo, kaip tai buvo ankstesnėje Akcinių bendrovių įstatymo redakcijoje, o bendrovės teises ir interesus gauti žalos atlyginimą. Dėl taip pasikeitusios Akcinių bendrovių įstatymo nuostatos dabar akcininkai tokiu išvestiniu ieškiniu savo interesus gina tik netiesiogiai.

Civiliniame kodekso 2.87 straipsnio 7 dalyje numatyta visų rūšių juridinių asmenų valdymo organų pareiga visiškai atlyginti juridiniam asmeniui padarytą žalą, tačiau atskirų įmonių rūšių ir asociacijų veiklą reglamentuojančiuose specialiuose įstatymuose nenumatyta jų narių, pajininkų teisė kreiptis į teismą su išvestiniu ieškiniu ir prašyti atlyginti tokiu būdu bendrovei padarytą žalą, išskyrus jau minėtą Akcinių bendrovių įstatymą. Manytume, kad būtų logiška, jeigu teisę teismui pateikti išvestinį ieškinį turėtų ne tik akcinių bendrovių akcininkai, bet ir visų kitų rūšių įmonių ir asociacijų nariai.

4. IŠVESTINIO IEŠKINIO INSTITUTO PROBLEMOS LIETUVOS CIVILINIO PROCESO TEISĖJE

Akcininkų išvestiniame ieškinyje *atsakovai* yra bendrovės vadovas ir bendrovės valdybos narys arba nariai – valdybos narių grupė. Galima pagrįstai manyti, kad byloje pagal tokį ieškinį atsakovas galėtų būti ir visa bendrovės valdyba, kaip visus bendrovės valdybos narius apimanti asmenų grupė, nors Akcinių bendrovių įstatyme apie tai tiesiogiai nepasakyta.

Kyla gana rimtų problemų sprendžiant klausimą, ką acnininkų išvestiniame ieškinyje reikėtų laikyti *ieškovu*: išvestinį ieškinį pateikusius acnininkus ar bendrovę? Įstatymų leidėjas tiesiogiai neduoda atsakymo į šį klausimą, todėl klausimas, ką laikyti ieškovu ieškinyje, kurį paduoda acnininkas arba acnininkų grupė dėl bendrovės teisių ir interesų gynimo – acninę bendrovę ar acnininkus kaip bendrininkus – įstatymų lygiu yra neišspręstas.

Ieškovas galėtų būti pati bendrovė, nes išvestiniu ieškiniu reikalaujama atlyginti jai padarytą žalą. Tais atvejais, kai bendrovės valdymo organo nariai savo veiksmais padarė bendrovei nuostolių, abejotinas yra toks jų elgesio variantas, kad jie bendrovės vardu patys sau pateiktų ieškinį dėl žalos atlyginimo. Civilinis procesas yra grindžiamas dvišališkumo principu [18, p. 261], todėl vienas asmuo tuo pat metu vienoje byloje dėl to paties reikalavimo negali būti ir ieškovu, ir atsakovu. Matyt, įstatymų leidėjas tai ir turėjo omenyje, suteikdamas acnininkui (acnininkams) teisę išvestiniu ieškiniu kreiptis į teismą.

Galima manyti, kad pagal Acinių bendrovių įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 4 punktą išvestiniame ieškinyje ieškovais laikomi patys išvestinį ieškinį pateikę acnininkai (acnininkas). Tokiu atveju kyla pagrįstas klausimas, kodėl grupė acnininkų (acnininkas) laikomi ieškovais, jeigu jis (jie) pateikia ieškinį dėl bendrovės, kaip savarankiško acinių santykių subjekto, teisių gynimo ir prašo atlyginti bendrovei padarytą žalą? Asmenys, kurie veikia kito asmens vardu ir jo interesais, vadinami atstovais. Įstatymuose nėra įtvirtinta acnininkų teisė atstovauti savo bendrovei. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 55 straipsnio 1 dalimi nustatyta, kad juridinių asmenų bylas teisme veda jų organai arba dalyviai, veikiantys pagal įstatymus arba steigimo dokumentus, o šio straipsnio 2 dalis nurodo, kad juridinių asmenų atstovais teisme gali būti juridinių asmenų darbuotojai. Iš Civilinio proceso kodekso 57 straipsnio 1 ir 2 dalių išplaukia, kad juridinio asmens atstovo teisės įforminamos įgaliojime, kurį patvirtina atitinkamas juridinio asmens organas. Akivaizdu, kad išvestinio ieškinio atveju acnininkai nėra įgalioti atstovauti bendrovei nei pagal įstatymą ar bendrovės steigimo dokumentus, nei pagal atitinkamo bendrovės valdymo organo išduotą įgaliojimą. Taip pat sunku įsivaizduoti, kad bendrovės valdymo organas išduotų acnininkui įgaliojimą teisme atstovauti bendrovei prieš tokį įgaliojimą išdavusį valdymo organą. Tokie samprotavimai leidžia manyti, kad pagal dabar galiojančius įstatymus išvestinį ieškinį pa-

teikusį acnininką (acnininkus) negalima vienareikšmiškai ir pagrįstai laikyti nei ieškovu, nei bendrovės atstovu.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 135 straipsnio 1 dalies 4 punktas nustato, kad ieškinio dalykas yra ieškovo reikalavimas, t. y. ieškovo per teismą atsakovui pareikštas materialusis teisinis reikalavimas. Taigi išvestinio ieškinio *dalykas* yra reikalavimas atlyginti bendrovei padarytą žalą, kurią bendrovei padarė vienasmenis valdymo organas arba (ir) bendrovės kolegialaus valdymo organo narys arba nariai.

Ieškinio pagrindas yra faktinės aplinkybės, kuriomis ieškovas grindžia savo ieškinio dalyką. Skiriami ieškinio faktinis pagrindas ir ieškinio teisinis pagrindas. Išvestinio ieškinio *faktinį pagrindą* sudaro juridiniai faktai, kuriais grindžiamas išvestinio ieškinio dalykas. Tokiais juridiniais faktais laikomi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.87 straipsnio 1–6 dalyse ir bendrovės steigimo dokumentuose įtvirtintų juridinio asmens valdymo organo nario pareigų nevykdymas arba netinkamas vykdymas, žalos bendrovei padarymas ir kiti su tuo susiję juridiniai faktai. Išvestinio ieškinio *teisinį pagrindą* sudaro materialiosios teisės normos, kurios reguliuoja ginčo dalyką ir kurių pagrindu teismas patenkina ieškinį. Išvestinio ieškinio teisinį pagrindą sudaro išvestinio ieškinio instituto teisės normos (*CK 2.87 str. 1–7 d., Acinių bendrovių įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 4 punktas*) ir civilinę deliktinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos.

Išvestinio ieškinio teisinį pagrindą sudaro civilinę deliktinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos, todėl atitinkamai ieškovams ir atsakovams paskirstoma ir *įrodinėjimo pareiga*. Dažniausiai tokiose bylose ieškovas turėtų įrodinėti žalos padarymo bendrovei faktą ir jos dydį, bendrovės valdymo organo nario arba narių pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo faktą ir priežastinį bendrovei padarytos žalos ir bendrovės valdymo organo nario pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo ryšį. Ieškovui įrodžius minėtas aplinkybes paneigiamas atsakovo objektyvusis sąžiningumas. Tokiu atveju atsakovo kaltė preziumuojama (*CK 6.248 str. 1 d.*), todėl atsakovas turi procesinę pareigą įrodinėti, kad jis yra nekaltas dėl bendrovei padarytos žalos.

Dar viena su išvestiniu ieškiniu susijusi aktuali problema yra *bylinėjimosi išlaidų* apmokėjimas ir jų atlyginimas. Išvestinis ieškinytis yra turtinis acnininko ieškinytis, todėl žyminis mokestis už tokį ieškinį gali būti gana didelis. Ši problema susijusi su jau minėtu klausimu, ką acnininkų išvestiniame ieškinyje reikėtų laikyti ieškovu. Galima būtų manyti, kad žyminį mokestį turėtų sumokėti išvestinį ieškinį teikiantis acnininkas, tačiau išvestiniu ieškiniu ginamos ne jį pateikusių acnininko teisės, bet acninės bendrovės, kaip savarankiško teisės subjekto, teisės, t. y. prašoma atlyginti žalą ne acnininkui arba acnininkams, o bendrovei. Priteistas žalos atlyginimas lieka bendrovėje ir nenaudojamas acnininkų reikalavimams tenkinti. Tokios aplinkybės kelia pagrįstų abejonių dėl to, kad išvestinį ieškinį pateikiantis acnininkas žyminį mokestį ir kitas bylinėjimosi išlaidas turėtų apmokėti įprasta tvarka ir dydžiais. Šias abejones

galėtų pašalinti įstatymų leidėjas, priimdamas atitinkamas teisės normas. Taip pat kyla klausimas, ar pati akcinė bendrovė neturėtų prisiimti bylinėjimosi išlaidų arba bent jau dalies jų apmokėjimo naštos. Lygiai tas pats pasakytina ir apie atsakovo bylinėjimosi išlaidų atlyginimą teismui atmetus išvestinį ieškinį.

Kitas su bylinėjimosi išlaidomis susijęs problemiškas klausimas yra bylinėjimosi išlaidų atlyginimas ieškovui, kai patenkinamas jo išvestinis ieškinys. Tokiu atveju bylą pagal išvestinį ieškinį pralaimėjęs atsakovas – bendrovės valdymo organo narys – turėtų ne tik padengti bendrovei padarytą žalą, bet ir atlyginti ieškovo turėtas bylinėjimosi išlaidas. Manoma, kad tokia taisyklė neigiamai veikia priimamų verslo sprendimų kokybę, nes esant išvestinio ieškimo dėl bendrovės patirtų nuostolių ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimo grėsmei, verslo administratoriai nelinkę pernelyg rizikuoti. Šių klausimų tinkamo sprendimo pavyzdys galėtų būti JAV teisė ir praktika, leidžianti bendrovei priimti tokius įstatus, pagal kuriuos valdymo organų nariai atleidžiami nuo nuostolių ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Išvestinio akcininkų ieškimo institutas kelia ir daugiau probleminių klausimų. Kokia procesinė padėtis kitų akcininkų, kurie ieškimo neteikė arba vėliau prie jo neprisidėjo? Ar tokiam teismo procese taip pat gali (o gal privalo) dalyvauti ir pati bendrovė? Jeigu taip, tai kokia yra pačios akcinės bendrovės procesinė padėtis? Ar galėtų bendrovei atstovauti bendrovės vadovas, jeigu išvestinis akcininkų ieškinys būtų dėl jo veiksmais padarytos žalos atlyginimo bendrovei? Kam tokiu atveju atstovautų akcininkai? Jeigu teismo procese pagal akcininkų išvestinį ieškinį bendrovė pati nedalyvautų ir nebūtų atstovaujama Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka, ar tokiu atveju galima priimti teismo sprendimą dėl bylos nagrinėjime nedalyvaujančios bendrovės teisių? Ar išvestinį akcininko ieškinį teismui atmetus kitas akcininkas arba pati bendrovė gali dar kartą kreiptis į teismą su analogiškais reikalavimais? Kaip užtikrinti tinkamą atstovavimą akcininkams ir bendrovei?

Be to, įstatymuose neapartas akcininkų teisinis statusas vykdymo procese, todėl net neaišku, ar vykdant teismo sprendimą pagal išvestinį akcininkų ieškinį tokie akcininkai tampa išieškotojais. Jeigu vykdymo procese išieškotojais taptų akcininkai, neaišku, ar visi akcininkai, ar tik tie akcininkai, kurie dalyvavo teismo procese. Ar vis dėlto akcininkai neturėtų tapti išieškotojais, o išieškotoju turėtų būti pati bendrovė su visomis iš to išplaukiančiomis teisėmis bei pareigomis, taip pat ir problemomis. Šios ir kitos problemos šiame straipsnyje neapartamos dėl ribotos straipsnio apimties.

Išvestinis ieškinys formaliai teikiamas dėl bendrovės teisių ir interesų gynimo, tačiau faktiškai jis nukreiptas didelės asmenų grupės – bendrovės akcininkų – interesams ginti. Akcinės bendrovės akcininkų sudėtis bylos pagal išvestinį ieškinį nagrinėjimo metu teisme dažniausiai nenurodoma, nors pagal rejestro duomenis arba pagal bendrovės steigimo dokumentuose esančius duomenis gali būti lengvai ir tiksliai nustatoma. Visų akcininkų teisės ir teisėti interesai ginami ginant pačios bendrovės, kaip juridinio asmens, teises ir teisėtus inte-

resus. Išvestinis ieškinys, kaip grupės ieškinys dėl bendrovės akcininkų teisių ir teisėtų interesų gynimo, laikytinas neapibrėžtos grupės ieškiniu.

Išvestinio akcininkų ieškimo skiriamasis bruožas yra tas, kad tokiu ieškiniu ginamas *viešasis interesas*, nes byloje pagal tokį ieškinį teismo sprendimu gali būti nustatyta bendrovės vadovo, valdybos narių pareiga atlyginti bendrovei, kurioje gali būti gana didelė bylos baigtimi suinteresuotų akcininkų grupė, neteisėtais veiksmais padarytą žalą dėl jų pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo. Tokioje byloje teismas yra neįgalias priimti sprendimą dėl bendrovės akcininkų nuostolių, susijusių su minėtų asmenų veika, atlyginimo.

Tokios su išvestinio akcininkų ieškimo institutu susijusios nuostatos dar kartą patvirtina, kad išvestinis ieškinys priskirtinas prie grupės ieškinių. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, kad viešajam interesui ginti gali būti pareiškiamas grupės ieškinys. Tai leidžia manyti, kad išvestinis akcininkų ieškinys bendrovės teisėms ir teisėtiems interesams ginti gali būti pagrįstai laikomas akcininkų grupės ieškiniu viešajam, t. y. visų tos bendrovės akcininkų, interesui ginti.

Manome, kad išvestinio akcininkų ieškimo problemos galėtų būti tinkamai išspręstos ir galima būtų gauti tikslūs atsakymus į daugelį probleminių klausimų, jeigu Lietuvos Respublikos procesiniuose įstatymuose būtų įteisintas grupės ieškinių procesą reglamentuojančios taisyklės.

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme nuo 2004 m. sausio 1 d. įteisintas visiškai naujas Lietuvos teisės sistemoje išvestinio akcininkų ieškimo institutas, nes šio įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 4 punkte įtvirtinta akcininkų teisė kreiptis į teismą su ieškiniu ir prašyti atlyginti bendrovei padarytą žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo.

2. Išvestiniu ieškiniu vienas arba keli akcininkai, gindami bendrovės teises ir teisėtus interesus, kartu gina ir bendrovės akcininkų visumos – grupės – teises ir teisėtus interesus, todėl išvestinis ieškinys priskiriamas prie grupės ieškinių. Akcininkas išvestiniu ieškiniu gindamas bendrovės teises ir teisėtus interesus netiesiogiai gina ne tik savo asmeninius, bet ir visų akcininkų, kaip asmenų grupės, teises ir interesus. Tik formaliai išvestinis ieškinys yra paduodamas dėl bendrovės teisių ir interesų gynimo, faktiškai jis yra nukreiptas į didelės asmenų grupės – visų bendrovės akcininkų – interesų gynimą.

3. Išvestinio ieškimo skiriamasis bruožas yra tas, kad ginamas viešasis interesas, nes byloje pagal išvestinį ieškinį teismo sprendimu gali būti nustatyta bendrovės vadovo, valdybos narių pareiga atlyginti bendrovei, kurios akcininkai gali būti gana didelė asmenų grupė, neteisėtais veiksmais padarytą žalą dėl jų pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49 straipsnio 5 dalyje

įtvirtinta, kad viešajam interesui ginti gali būti pareiškiamas grupės ieškinys. Tai leidžia manyti, kad išvestinis akcininkų ieškinys dėl žalos atlyginimo bendrovei gali būti pagrįstai laikomas akcininkų grupės ieškiniu viešajam, t. y. visų tos bendrovės akcininkų, interesui ginti.

4. Būtų logiška, jeigu teisę teismui pateikti išvestinį ieškinį turėtų ne tik akcinių bendrovių akcininkai, bet ir visų kitų rūšių įmonių ir asociacijų nariai. Išvestinio ieškinio instituto teisės normos galėtų būti sėkmingai taikomos ne tik akcininkų turiniams ieškiniams dėl žalos atlyginimo bendrovei, bet ir asociacijų, ūkinių bendrijų, kooperatinių bendrovių, žemės ūkio bendrovių ir kitų dalyvavimu, įnašais arba pajais pagrįstų juridinių asmenų narių, pajininkų, dalyvių ieškiniams dėl žalos atlyginimo tokiems juridiniams asmenims.

5. Vienas iš sudėtingiausių teorinių ir praktinių klausimų yra ieškovo išvestiniuose ieškiniuose klausimas. Įstatymų leidėjas tiesiogiai neduoda atsakymo į šį klausimą, todėl klausimas, ką laikyti ieškovu ieškinyje, kurį paduoda akcininkas arba akcininkų grupė dėl bendrovės teisių ir interesų gynimo – akcinę bendrovę ar akcininkus – įstatymų lygiu yra neišspręstas. Pagal dabar galiojančius įstatymus išvestinį ieškinį pateikusi akcininką (akcininkus) negalima vienareikšmiškai ir pagrįstai laikyti nei ieškovu, nei bendrovės atstovu.

6. Klausimas dėl ieškovo išvestiniuose ieškiniuose tiesiogiai susijęs su bylinėjimosi išlaidų apmokėjimo ir atlyginimo klausimais. Galima būtų manyti, kad žyminį mokestį turėtų sumokėti išvestinį ieškinį teikiantis akcininkas. Išvestiniu ieškiniu ginamos ne jo teisės, bet akcinės bendrovės, kaip savarankiško teisės subjekto, teisės. Priteistas žalos atlyginimas lieka bendrovėje ir nenaudojamas akcininkų reikalavimams tenkinti. Tokios aplinkybės kelia pagrįstą abejonių dėl to, kad išvestinį ieškinį pateikiantis akcininkas žyminį mokestį ir kitas bylinėjimosi išlaidas turėtų apmokėti įprasta tvarka ir dydžiais. Tokias abejonas galėtų pašalinti įstatymų leidėjas.

7. Išvestinio ieškinio problemos galėtų būti tinkamai išspręstos ir galima būtų gauti tikslūs atsakymus į daugelį probleminių klausimų, jeigu Lietuvos Respublikos procesiniuose įstatymuose būtų įteisintos išvestinių ieškinių pateikimo ir grupės (išvestinių) ieškinių procesą reglamentuojančios taisyklės. Tinkamas pavyzdžys galėtų būti JAV patirtis, kurios civilinio proceso įstatymuose yra įtvirtintos tokios taisyklės.

LITERATŪRA

1. **Collin P. H.** Dictionary of Law. – Peter Collin Publishing Ltd. 1998. (*Derivative action – action started by a shareholder (or a group of shareholders) which is derived from the company's rights but which the company itself does not want to proceed with.*)
2. **Armalytė O., Pažūsis L.** Anglų–lietuvių kalbų teisės žodynas. – Vilnius: Alma littera, 1998.
3. **Krivka E.** Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija. 2004. T. 52 (44).
4. **Мальшев П.** Косвенные иски акционеров в судебной практике США // Российский юридический журнал. 1996. № 1.

5. **Ярков В.** Корпоративное право: косвенные иски // Рынок ценных бумаг. 1997. № 8.
6. **Осокина Г. Л.** Чьи права защищаются косвенными исками? // Российская юстиция. 1999. № 10.
7. **Колесов П. П.** Групповые иски в США. – Москва: ООО «Городец-издат», 2004.
8. **Аболонин Г. О.** Групповые иски. – Москва: Издательство НОРМА, 2001.
9. **Lietuvos Respublikos** civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74–2262.
10. **Federal Rules of Civil Procedure.** 2003 – 2004 edition. – Anderson Publishing Co., 2003.
11. **Комментарий** к гражданскому кодексу Российской Федерации части первой, части второй, части третьей (постатейный) с постатейными материалами. – Москва: Книжный мир, 2003.
12. **Блек Б., Крекман Р., Тарасова А.** Комментарий федерального закона об акционерных обществах. Москва, 1999.
13. **Федеральный закон** об обществах с ограниченной ответственностью (№ 14–ФЗ от 8 февраля 1998 года) // <http://www.ooo-zao.ru/ltldlaw-02.html>.
14. **Lietuvos Respublikos** akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 64–1914, Nr. 68 (*atitaisyimas*), Nr. 113–3614; 2001. Nr. 112–4081; 2002. Nr. 43–1607, Nr. 72–3013, Nr. 101–4495, Nr. 124–5628.
15. **Lietuvos Respublikos** akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 1990. Nr. 24–594; 1993. Nr. 52–996, Nr. 62–1169.
16. **Lietuvos Respublikos** akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 1994. Nr. 55–1046, Nr. 102–2050; 1995. Nr. 21–492, Nr. 41–993, Nr. 107–2393; 1996. Nr. 1–4, Nr. 84–2003, Nr. 100–2257, Nr. 126–2947; 1997. Nr. 69–1739; 1998. Nr. 36–961, Nr. 115–3246; 1999. Nr. 86–2562; 2000. Nr. 15–380, Nr. 28–760; 2001. Nr. 34–1125.
17. **Lietuvos Respublikos** akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 123–5574; 2004. Nr. 33 (*atitaisyimas*); 2005. Nr. 84–3109.

INSTITUTE OF SHAREHOLDERS' DERIVATIVE ACTION IN LITHUANIAN LEGAL SYSTEM

Egidijus Krivka

Mykolas Romeris University

S u m m a r y

From the 1 January 2004 the Law of the Republic of Lithuania on Companies embeds the institute of shareholders' derivative action, which is entirely new for the Lithuanian legal system. Article 16(1)(4) of the Law of the Republic of Lithuania on Companies has validated the right of shareholders to file an action with the court for reparation of damage resulting from nonfeasance or malfeasance by the company manager and Board members of their obligations.

Through a derivative action one or several shareholder(s) defend rights and lawful interests of a company and, at the same time, defend rights and lawful interests of entirety (group) of the company's shareholders, therefore the derivative action is classified as a class action. When defending rights and lawful interests of a company or association through a derivative action, a shareholder indirectly defends not only his or her personal interests but also rights and interests of all the shareholders as a group of persons. The right to file such an action is granted to a shareholder by the above-mentioned

law, when a company, due to a variety of reasons, is not able to defend its rights and interests independently.

A distinctive feature of the derivative action is the fact that such an action defends a public interest, since in a lawsuit brought under derivative action a court judgement may establish obligation of company manager or Board members to compensate damage done to the company due to their illegal activities resulting from nonfeasance or malfeasance of their obligations, and the company may be constituted by a fairly large group of shareholders. In such a lawsuit, however, a court is not authorised to take decision on compensation of a company's shareholders losses incurred due to activities of the above-mentioned persons.

Such provisions related to the institute of derivative action once again confirm the fact that the derivative action should be attributed to class actions. Article 49(5) of the Civil

Proceedings Code of the Republic of Lithuania lays down that a class action can be brought for protection of a public interest. This fact suggests that shareholders' derivative action for protection of rights and lawful interests of a company can be reasonably considered as a class action by shareholders for the purpose of protection of a public interest, namely the interest of all the shareholders of that company.

The author believes that problems related to shareholders' derivative action in the Lithuanian legal system can be properly solved and precise answers to most of problematic questions can be obtained, if laws on proceedings include rules regulating the proceedings of class actions.

Keywords: derivative action, shareholder's action, class action, corporative action, indirect action, public interest.